

tényező a válaszadók abszolút többsége a „nem befolyásolja”, illetve a „nem számottevő” kategóriába sorolta (nem befolyásolja+nem számottevő: 18%+37%; 25%+34%). A vezetőképzés iránti érdeklődést tükrözi az a tény, hogy a válaszadók relatív többsége (47%) hajlandónak mutatkozik anyagi áldozat vállalására is.

Az adatok azt mutatják, hogy megindult az iskolavezetés professzionálódásának folyamata. Ennek egyik jeleként egyre markánsabb igény fogalmazódik meg nem csupán a vezetőképzés létrehívására, hanem annak jogi szabályozására, tartalmára, lehetséges formáira vonatkozóan is.

A megkérdezettek többsége olyan állami szerepvállalással tud azonosulni, mely elsősorban a jogi keretek megteremtésére és a működtetés anyagi feltételeinek biztosítására korlátozódik. Ugyancsak fontosnak ítélik a különböző vezetőképző kurzusokon szerzhető kvalifikáció állami szintű szabályozását.

A potenciális klientúra korszerű tartalmú, a felnőttoktatás modern eszközeit és módszereit alkalmazó, az elmélet és a gyakorlat harmóniáját biztosító képzésre tart igényt. Képzésben való részvételüket elsősorban a kínált tananyag, az előadók személye, valamint az oktatás módszere és a képzést kínáló intézmény típusa alapján döntenek el. Kitüntetett szerepet tulajdonítanak a pedagógiai intézeteknek, szervezési formaként pedig a bejárásos, intenzív szakaszokból álló képzést részesítik előnyben. A megkérdezettek nem elhanyagolható szerepet látnak az önkormányzatok részéről a vezetőképző hálózat megteremtésében, működtetésében és a kurzusokon való részvétel biztosításában.

Annási Ferenc & Baráth Tibor

AZ ÚJ OKTATÁSI TÖRVÉNYRŐL ÉS AZ OKTATÁS KÖLTSÉGEIRŐL

Az Oktatókutató Intézet a Szocio-Reflex Független Társadalom- és Piackutató Kft. közreműködésével 1993. végén kérdőíves felmérést végzett az ország felnőtt lakosságát képviselő 1000 fő részvételével. A felmérésben szereplők lakóhely, nem, életkor és iskolai végzettség szerint az ország 18 év feletti lakosságát reprezentálják. Az alábbiakban a kérdőívben szereplő témakörök közül az új közoktatási törvény néhány fontosabb rendelkezésével, az iskolaszékek megítélésével, és a szülőkre nehezedő oktatási költségekkel kapcsolatos válaszokat ismertetjük.

Az új közoktatási törvényről

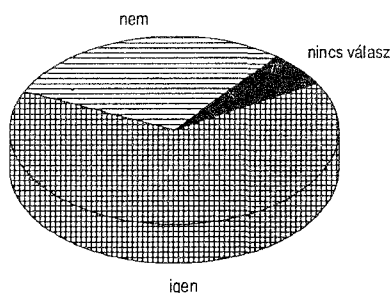
A parlament által 1993 nyarán elfogadott új közoktatási törvényről a felmérés időszakára a kérdezettek mintegy kétharmada értesült. Közöttük nagyobb arányban voltak azok, akiket családjuk révén is jobban érint az új jogszabály: az általános-, vagy középiskolás gyermekesek háromnegyedéhez jutottak el az információk az új törvény létezéséről. A jobban tájékozottak közé nagyobb arányban tartoztak a 40 év alattiak, valamint a budapestiek és a megyeszékhelyeken élők, míg a falvakban lakók közül csupán minden második megkérdezett volt tájékozott. Az értesültség ténye a kérdezettek iskolázottságával is kapcsolatot mutat: az érettségizettek közül az átlagosnál jóval többen, a felsőfokú végzettségűek közül pedig csaknem mindenki hallott már az új törvény parlamenti megszavazásáról.

Az új törvényről már korábban is értesültek egyharmada nem tudta megmondani, hogy miért volt szükség új törvény létrehozására. A válaszolók körében azok az érvek voltak a leggyakoribbak, amelyek a régi törvény ellenében próbálták megmagyarázni az új elfogadását: 35 százaléknyan voltak, akik szerint egyszerűen a régi törvény „rossz volta” tette szük-

séggé az új törvény megalkotását, s további 18 százaléknian a rendszerváltásra hivatkoztak, mint fő motiváló tényezőre. Egytizednyien voltak, akik szerint az új törvényre azért volt szükség, mert a régi elavult volt, s hozzá kellett azt igazítani a mai viszonyokhoz, a mai élethez, s további 4 százaléknian ugyancsak a korábbinál szélesebb körű lehetőségekkel magyarázták az új törvény igényét. 4 százaléknian az oktatási reform részeként értelmezik az új törvényt, s 3 százaléknian voltak, akik szakmai okokra hivatkoztak a kérdés megválaszolásánál.

1. ÁBRA

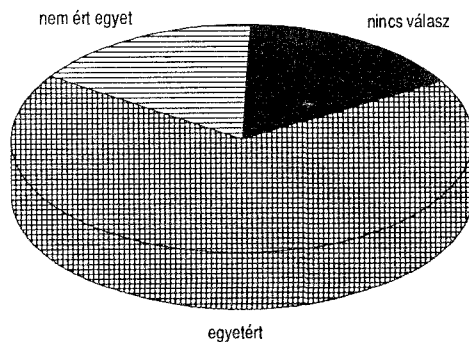
Hallott-e Ön az új közoktatási törvényről? (a válaszok megoszlása)

 EDUCATIO
1994/2

Az új közoktatási törvény 16 éves korig kötelezővé teszi az iskolába járást még akkor is, ha már valaki elvégezte az eddig kötelezőnek tekintett 8 osztályt. A kérdezettek kétharmada (68%) egyetért a kötelező iskolába járás életkori kiterjesztésével, 16 százaléknian azonban ezzel ellentétes állásponton vannak. (Ugyancsak 16 százaléknian volt azoknak az aránya, akik nem tudtak a kérdésre válaszolni, s ők többnyire az idősebb, gyermekeik révén kevésbé érintett korosztályok tagjai közül, valamint a községekben élők köréből kerültek ki.)

2. ÁBRA

Egyetért-e Ön a 16 éves korig terjedő kötelező iskolába járással? (a válaszok megoszlása)

 EDUCATIO
1994/2

A törvény ezen rendelkezését leginkább a fiatalok és a középkorúak, a fővárosban és a megyeszékhelyeken élők, valamint a legalább szakmunkásképző iskolát végzettek támogatják, az ellenzők között pedig a maguk is legfeljebb 8 osztályt végzettek, a kisebb vidéki városokban élők, a férfiak szerepelnek az átlagosnál valamivel gyakrabban.

Az új törvény nem ad egyértelmű eligazítást arra, hogy mit is kell a középiskolai képzésből valamilyen oknál fogva 14 éves korukban – ideiglenesen vagy véglegesen – kimaradt gyermekeknek a további 2 iskolaévben tanulniuk. Ezzel kapcsolatban néhány általunk elképzelhetőnek tartott megoldásról kértünk véleményt. A legtöbben (36%) azt tartanák helyesnek, ha a gyermekek ebben a plusz két esztendőben az elhelyezkedést segítő szakmai ismereteket (pl. számítógép-kezelés, adminisztrációs feladatok ellátása) tanulnának. További egynegyed volt azoknak az aránya, akik a hétköznapi élettel összefüggő, de nem feltétlenül az elhelyezkedést szolgáló ismereteket (pl. háztartás-vezetés, pénzkezelés, növénytermesztés stb.) oktatnának ezeknek a diákoknak, s ez utóbbi csoportba a 8 osztályt végzettek tartoztak az átlagosnál nagyobb arányban. A kérdezettek 8 százaléka ugyancsak új ismeretek szerzését tartaná kívánatosnak, ők azonban nem elsősorban a gyakorlati képzésre koncentrálnának, hanem inkább az ún. alapozó tárgyakból (matematika, magyar, történelem) adnának szélesebb körű ismereteket az általános iskolákban maradóknak. E csoport tagjai közé az átlagosnál nagyobb arányban tartoznak a felsőfokú végzettségűek, a fővárosiak és más nagyobb városokban lakók. A kérdezettek 17 százaléka nem új ismeretek adására, hanem a már megszerzettek alaposabb elsajátítására helyezné a hangsúlyt: ezen belül 11 százaléknian az eddig 8 osztályba tömörített ismeretanyag „széthúzását” javasolnák, 6 százaléknian pedig a 8 év alatt megtanultak ismétlésére fordítanák a plusz időt. A kérdezettek egytizedének – főként a 60 év felettieknek, az alacsony iskolázottságúaknak, az iskolás korú gyermeket nem nevelőknek elképzelésük sem igen volt erről a kérdéstről, az általunk felsorolt 5 megoldási kísérlet közül egyiket sem tudták kiválasztani a legígéretesebbként, további 3 százaléknian pedig az előbb felsoroltak helyett új javaslatokkal álltak elő.

Az új közoktatási törvény nem foglal állást amellett, hogy melyik életkorban váltsanak iskolát a gyermekek, nyitva hagyja a lehetőséget a már megszokott 8+4 osztályos iskolaszervezet, mind pedig az újabb – a 4+8, a 6+6, a 10 vagy a 12 osztályos – variációs lehetőségek előtt. A kérdezettek legnagyobb része (31 százaléka) – korábbi megkérdezések adataihoz hasonlóan – most is az elmúlt évtizedek során egyeduralgkodó és megszokottá vált 8+4 osztályos képzési rendszert fogadná szívesen, de csaknem ugyanennyien (27 százalék) vannak, akik a 10 osztályos általános képzést és az azt követő középiskolai tanulmányokat tartanák kívánatosnak. Az előzőt különösen a 8 általános iskolát végzettek és a férfiak tartanák jónak; míg a 10 osztályos általános iskolát a legmegfelelőbbnek a szakmunkásképzőt végzettek 37 százaléka véli. A 4+8 osztályos iskolaszervezetet a felmérésben szereplők 6 százaléka tartja kívánatosnak, a legmagasabb közöttük a felsőfokú végzettségűek aránya, körükben a 10 éves korban történő iskolaváltást 11 százaléknian támogatják. A 12 éves korra eső iskolaváltást, azaz a 6+6 osztályos iskolarendszert a lakosság 5 százaléka (ugyancsak elsősorban a gimnáziumokban érettségizettek és a felsőfokú oktatási intézményekben diplomát szerzők); míg a 12 osztályosat a kérdezettek 13 százaléka tartja jónak. (A kérdésben 18 százaléknian nem tudtak állást foglalni, közöttük ezúttal is az idősebbek, az alacsony képzettségűek, a községekben lakók voltak a legtöbben.)

Az egyes iskolaváltási életkorok mellett kiállók válaszukat leggyakrabban pályaválasztási szempontokkal támasztották alá, hangsúlyozva, hogy az általuk említett életkor biztosítja leginkább a sikeres továbbtanulást. Így a 4+8 osztályos és a 6+6 osztályos iskolaszervezetet előnyben részesítők a korai szelekció fontosságára hívták fel a figyelmet, a képességek gyorsabb és teljesebb kibontakozását remélve. A 10 illetve 12 osztályos általános iskolát támo-

gatók a biztosabb, felelősségteljesebb döntést, a pályaválasztási érettséget remélik az általuk legkedvezőbbnek tartott formától, s emellett ugyancsak fontos szempontnak mutatkozik számukra az is, hogy csökkentsék (minél későbbre tolják) a gyermekek számára az iskola-váltással óhatatlanul együttjáró érzelmi törést. A jelenleg is leggyakoribb 8+4 osztályos iskolaszervezetet megtartani kívánók motívuma a bevált dolgokhoz ragaszkodás volt, de elhangzott az az érv is, hogy ily módon hamarabb keresővé válhatnak a fiatalok, mint ahogy az is, hogy lényegében úgy is a szülő dönti el, hogy hol tanuljon tovább gyermeke, s ily módon értelmetlen a pályaválasztás ennél későbbi életkorra halasztása.

Az iskolaszékekről

Az új oktatási törvény előírja az ún. iskolaszékek felállítását is. Ez azt jelenti, hogy bár a legtöbb általános és középiskolában a szülők nagy részének már minden bizonnyal hallania kellett erről a kérdésről, mégis a gyermeküket általános vagy középiskolába járató szülők 23 százaléka – akár tényleges bizonytalanságból, akár tájékozatlanságából adódóan – nem tudott állást foglalni azt illetően, hogy hasznosnak tartja-e ezeket az intézményeket. A tájékozatlanok és tanácsatlanok aránya azonban a nem érintettek körében még ennél is magasabb, összességében meghaladja a kérdezettek egyharmadát. E csoportba a már említetteken, a családjuk révén nem érintetteken kívül az átlagosnál nagyobb arányban tartoznak az idősebbek és az alacsony iskolai végzettségűek, valamint a falvakban élők.

Az iskolaszékek ügyében tájékozottabbnak mutatkoznak egyébként többségükben helyeslik az iskolaszékek létrehozását, nem találtunk azonban lényeges különbséget az intézményt hasznosnak tartók (77%) és fölöslegesnek vélők (20%), vagy az egyéb megoldást javasolók (3%) társadalmi-demográfiai megoszlása szerint.

Érdekesebb azonban az, hogy mivel indokolják válaszukat a két eltérő álláspont képviselői. Az iskolaszék intézményét támogatók leggyakrabban azt remélik, hogy összefogja, egy kézbe tömöríti az iskolák gondjait (40%), további egynegyedük pedig azt várja, hogy segítségével a szülők hamarabb és jobban értesülnek az iskolával, a gyerekek tanulásával kapcsolatos dolgokról, történésekről. A válaszadók egyötöde a hatalom megosztása szempontjából helyesli az intézményt, hangsúlyozva, hogy így nem lesz „egyeduralom” az iskolában. További egytizednyien a gyerekek érdekeit tartották szem előtt, néhányan pedig a régmúltra, a korábbi hagyományokra illetve politikai okokra hivatkoztak az iskolaszék melletti érvként.

Ellenérvként leggyakrabban az hangzott el, hogy a szülők nem felkészültek erre a feladatra (20%), vagy, hogy az iskolák ügyeit nem „külső” személyekre, szervezetekre, hanem a pedagógusokra kell bízni (16%). Többen voltak, akik attól óvnak, hogy ezzel az intézkedéssel „a sok bába közt elvész a gyerek”, mások pedig egyéb megfontolásokból nem szimpatizálnak az iskolaszék intézményével.

Bár a törvény részletesen szabályozza az iskolaszékek jogait és kötelezettségeit, kérdőívünkben arra is kíváncsiak voltunk, hogy ez mennyire találkozik a lakosság elképzeléseivel: az emberek hogyan vélekednek arról, hogy az iskolaszékeknek milyen ügyekben kell hallatniuk hangjukat, milyen esetekben legyen döntési jogkörük, mikor pedig véleményalkotási jogosultságuk.

Meg kell jegyeznünk, hogy miután sokan nem hallottak még az iskolaszékekről, az erre a kérdésre adott válaszok csupán a valamivel tájékozottabbak véleményét tükrözik, ez azonban nem jelenti azt, hogy a kérdésre válaszolók közül is mindenki tisztában lenne az iskolaszék, mint intézmény mibenlétével.

Az általunk felsorolt 11 iskolai probléma többségében a legtöbben csupán véleményezési jogkört adnának az iskolaszékeknek, s ez alól egyedüli kivételként a szociális támogatások ügye jelentkezik, ahol a döntési jogkört ennél nagyobb arányban tartanák elképzelhetőnek.

Elsősorban a kifejezetten szakmai problémák, döntési helyzetek azok, amikor a megkérdezettek úgy ítélték meg, hogy ezekkel a kérdésekkel az iskolaszékeknek nem, vagy csak részben kell foglalkozniuk.

I. TÁBLA

Milyen dolgokba legyen beleszólása az iskolaszékeknek? (a válaszok megoszlása, %)

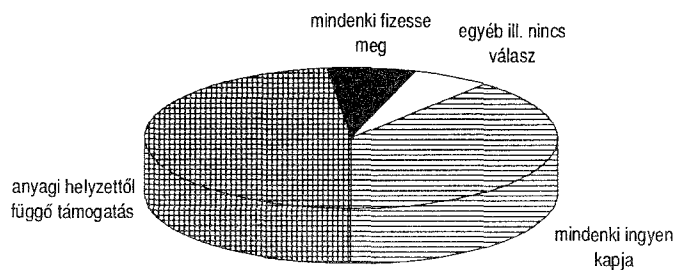
	Döntési jog	Véleményezési jog	Ne foglalkozzon vele	Nem tudja
Gyerekek fegyelmi ügyei	17	35	27	20
Tanárok kiválasztása	16	44	19	21
Tanterv kialakítása	12	37	30	21
Tankönyvek kiválasztása	12	37	30	21
Új tanítási módszerek bevezetése	14	39	25	22
Igazgató kinevezése	24	40	13	23
Iskola átadása az egyháznak	27	32	17	24
Induló tagozatok kiválasztása	22	41	15	23
Iskolai hitoktatás bevezetése	23	37	17	23
Szociális támogatás elosztása	37	33	10	20
Iskolajelleg meghatározása	27	39	13	22

Az iskoláztatás terhei

Az iskolakezdés valamennyi érintett család számára kisebb-nagyobb terhekkel jár, a pénzkiadások egy részét az év eleji tankönyv- és tanszervásárlás teszi ki. A megkérdezettek jelentős része úgy véli, hogy a családoknak segítséget kell kapniuk ezeknek a kiadásoknak a fedezésében: 40 százaléknyan a mindenki számára ingyenes tankönyv és taneszköz-juttatást tartanák jónak, a kérdezettek 48 százaléka a család anyagi helyzetéhez kötne a támogatás mértékét. Mindössze a megkérdezettek 7 százaléka értene egyet azzal, hogy a tankönyvek és tanszerek árát támogatás nélkül mindenkinek magának kell állnia.

3. ÁBRA

Ön milyen tanszer- és tankönyvtámogatási formával ért egyet leginkább?

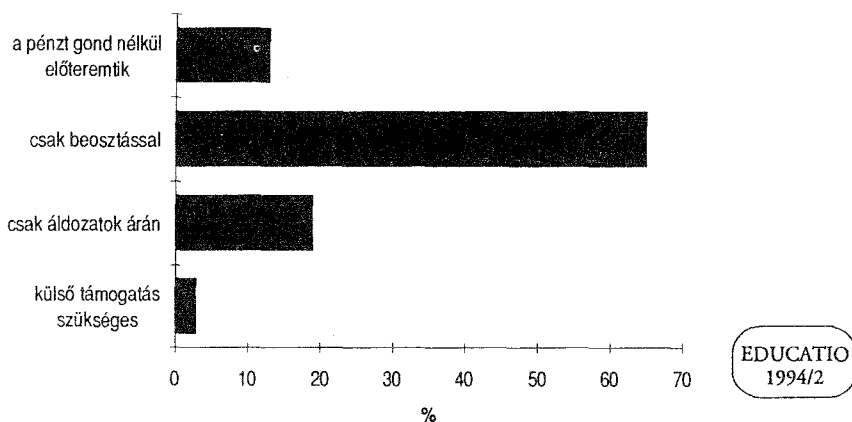

Az igénytől függő támogatási formát inkább az érettségizettek és a diplomások, valamint a fővárosiak tartanák célravezetőnek, míg a tanszerek, tankönyvek ingyenességével a 8 osztályt végzettek és a falvakban élők értenének egyet a leggyakrabban.

Az iskolás gyermekeket nevelőktől azt is megkérdeztük, hogy saját családjukban érzékelik-e, mennyire megterhelő számukra gyermekük(eik) iskoláztatása. A legtöbben beosztással képesek előteremteni az iskoláztatáshoz szükséges pénzüsszeget, s mintegy 10 százaléknyi arányban olyanokat is találtunk, akiknek a taníttatással kapcsolatos terhek nem jelentenek különösebb anyagi nehézséget. Az iskolás gyermekes családok egyötödét – különösen az alacsonyabb képzettségűekét – azonban kisebb-nagyobb anyagi nehézségek elé állítja a taníttatáshoz szükséges tanszerek, tankönyvek megvásárlása.

4. ÁBRA

Mennyire megterhelő Önnek a gyermeklek iskoláztatása (az iskolás gyermekek szülei körében)

Az iskoláztatási anyagi gondokkal küzdők nagy része kap segítséget az önkormányzattól, vagy az iskolától nehézségei enyhítésére. Az alsósintű vagy középfokú oktatásban részt vevő gyermekek szülei közül összesen 27 százaléknyan részesültek valamilyen anyagi segítségben. Általában a vidékiek, főleg a kisebb városokban és községekben élők számíthatnak ilyen támogatásra, s értelemszerűen a 3 vagy több általános vagy középiskolás gyermeket nevelők és az alacsonyabb képzettségűek, a rosszabb anyagi helyzetben lévők is gyakrabban kaptak valamilyen segítséget a tankönyvek beszerzéséhez.

A megkérdezett szülők többsége (54%) egyébként úgy érzi, hogy az elmúlt évben jóval nagyobbak lettek az oktatás költségei, s további 37 százalékuk is meglehetősen nagy emelkedést tapasztalt. Mindössze 8 százaléknyan voltak, akik nem érzékeltek különösebb növekedést; ám csökkenést jóformán senki. A kérdezettek egyébként az iskolakezdési költségek növekedését az előző évhez képest átlagosan 61 százalékra becsülik.

Szemerszki Mariann